

Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen

Eckart College

Vakcollege Dr. Knippenberg

Elzendaal College

Zwijzen College

Fioretti College

ESoE

Maasland College

FLOT

Merlet College

ILS HAN

Carolus Borromeus

Radboud Docenten Academie

Dr. Knippenberg College

Informatiepakket t.b.v. leergemeenschappen

Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen

Achtergronden:

“Als je echte vernieuwing wilt, moet je het leraren vragen”¹

De onderwijsraad adviseert de minister van onderwijs en de Tweede Kamer over de hoofdlijnen van het onderwijsbeleid. Veel recente publicaties van de raad benadrukken het belang van de aandacht voor kwaliteit van de leraren en voor de aantrekkelijkheid van het beroep van leraar. De vraag hoe het onderwijs dynamisch en bij de tijd kan blijven kan volgens de Raad het beste door de leraren (en hun schoolleiding en schoolbestuur) beantwoord worden. Hun betrokkenheid en professionaliteit vormen de sleutel.

Het project samenwerking lerarenopleidingen en scholen past in deze gedachtegang. Het is erop gericht om in het samenwerkingsverband van de AOS bestaande kennis en ervaring te delen en nieuwe kennis en ervaringen op te doen. Deze kennis en ervaring wordt vertaald naar het curriculum van de lerarenopleiding en gaat deel uitmaken van het handelingsrepertoire van de leraar.

Het project maakt het mogelijk leraren actief te betrekken bij de wijze waarop belangrijke thema's van het onderwijs in de school worden ingevuld en in de dagelijkse praktijk vorm krijgen. Dit komt ten goede aan de professionele ontwikkeling van (aankomende) leraren.

Het zoeken naar nieuwe kennis over de thema's:

De thema's die in het project aan de orde komen staan niet op zichzelf. Ze sluiten naadloos aan bij de ontwikkelingen die binnen het voortgezet onderwijs voortdurend de aandacht vragen en die dus ook het werk van (aanstaande) leraren bepalen.

Omgaan met verschillen, opbrengstgericht werken en het creëren van een goed pedagogisch klimaat (waarbinnen aandacht is voor ouderbetrokkenheid en pesten) zijn abstracte begrippen die in het pedagogisch didactisch handelen van de leraar geconcretiseerd worden.

De begeleiding van startende leraren is een ander thema. In het kader van de samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen zijn er aantrekkelijke mogelijkheden om de overgang van de opleiding naar het eerste dienstverband binnen de school geleidelijk te laten verlopen.

---

¹ Zie bijlage, artikel NRC Handelsblad 20-5-2014)

Leren in leergemeenschappen

Het project beoogt bij te dragen tot duurzame verandering in het pedagogisch didactisch handelen van de (aanstaande) leraar in zijn dagelijkse praktijk

Om de doelstellingen van het project te realiseren is ervoor gekozen binnen leergemeenschappen te gaan leren over en werken aan de verschillende thema's. De actieve deelname van leraren uit het VO en de lerarenopleidingen vormt een belangrijke voorwaarde om te komen tot duurzame veranderingen van het pedagogisch didactisch handelen binnen het voortgezet onderwijs en als gevolg daarvan tot een aanpassing van het curriculum binnen de lerarenopleiding. Door uit te gaan van de vragen/ problemen die de docenten in hun praktijk ervaren rond de thema's en hen actief te betrekken bij het zoeken naar en het uitwerken van de oplossingen ontstaat het engagement dat nodig is voor een duurzaam veranderingsproces.

In een professionele leergemeenschap vindt er collectief leren plaats dat aansluit op de eigen praktijk van de leraar en voortbouwt op zijn kennis en ervaring uit die praktijk.

Uitgangspunt daarbij is de gezamenlijke ambitie van de leraren.

Definitie

Een professionele leergemeenschap is een groep of team, bestaande uit verschillende belanghebbenden(...), die collectief leren over de eigen onderwijspraktijk met de uitdrukkelijke bedoeling die te verbeteren of verder te ontwikkelen (Verbiest, 2004)

(Castelijns, Koster & Vermeulen, 2009)

Het collectief leren houdt in dat de leden van de leergemeenschap samen tot nieuwe inzichten komen, dat ze hun verschillende perspectieven verbinden en daarmee samen nieuwe kennis creëren (Castelijns et al. 2011)

De samenwerking leidt tot gemeenschappelijke kennis en vaardigheden en tot het ontwikkelen van attituden.

Dit model is de onderlegger voor de bijeenkomsten van de leergemeenschappen.

Voorwaarde voor succesvol collectief leren is dat de gemeenschap collectief eigenaar van de opbrengsten is.

Verder blijkt dat collectief leren in een professionele leergemeenschap alleen succesvol is als aan een aantal condities wordt voldaan:

- een open, veilig klimaat waar gewerkt kan worden aan relaties (Stoll et al., 2006);
- samenwerken in het systematisch onderzoeken van de eigen praktijk;
- visieontwikkeling: het komen tot gezamenlijke waarden en normen (opvattingen, ambities) ten aanzien van het leren van leerlingen en tot gemeenschappelijke opvattingen over wat hoort en goed is, zowel in het onderwijs als met betrekking tot het eigen functioneren als leergemeenschap;
- een gezamenlijk belang;
- reflectie en feedback;
- gezamenlijke verantwoordelijkheid en actieve betrokkenheid;
- tijd, ruimte en middelen voor gezamenlijk overleg, dialoog, collegiale consultatie, lesbezoeken;
- gedeeld transformatief leiderschap.

Onderzoek wijst uit dat leren in (professionele) leergemeenschappen een positief effect heeft op leraargedrag en leerling-prestaties: ²

- de lescultuur verbetert doordat de leerling meer centraal komt te staan;
- de samenwerking tussen leraren wordt bevorderd;
- er is een sterkere focus op leren;
- er is sprake van empowerment van leraren. (Vescio, Ross en Adams (2008))

---

² Het geraadpleegde onderzoek is gericht op voortgezet onderwijs. De verwachting is dat de positieve effecten mutatis mutandis ook merkbaar zijn t.a.v. het gedrag van lerarenopleiders en studenten

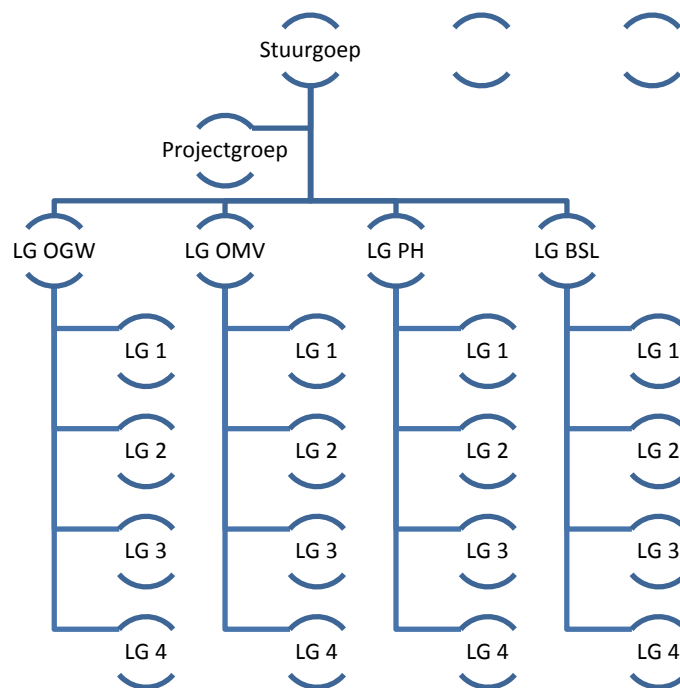
De werkwijze

Per thema wordt er een leergemeenschap gevormd. De leden van de leergemeenschap maken op hun eigen school/ instelling ook deel uit van een leergemeenschap of kenniskring, die zich bezighoudt met hetzelfde thema. De leden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de voortgang van het proces en van de resultaten.

Iedere leergemeenschap heeft een aanvoerder, die de bijeenkomsten organiseert, de afspraken en de voortgang bewaakt. De aanvoerders van de leergemeenschap vormen samen met de projectleider VSL en de penvoerder de projectgroep. In deze groep wordt door middel van intervisie het verloop van de leergemeenschappen terug gekoppeld en worden resultaten uitgewisseld en (zo mogelijk) met elkaar verbonden.³De projectgroep wordt ondersteund door een extern deskundige.

Vanuit de projectgroep wordt gerapporteerd naar de Stuurgroep van de AOS-oost-Brabant en het strategisch overleg.

Organigram

³ Zie bijlage Par. 2.5 Handreiking

Benadering

Binnen de gemeenschap krijgt het collectief leren vorm volgens de PDSA-cyclus.

Er wordt vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid, planmatig en volgens een cyclisch leerproces gewerkt.

Daarin zijn de volgende fases te onderscheiden:

- Plannen: voorbereiding voordat een verbeter-activiteit wordt ondernomen;
- Uitvoeren: uitproberen van de geplande verbetertheorie (validiteit);
- Bestuderen: analyse van de kwantitatieve en kwalitatieve gegevens;
- Actie ondernemen (op basis van de nieuwe kennis).

In de opeenvolgende fases van dit cyclische proces komen de volgende aspecten aan bod:

Plan	Beschrijf het verbeteronderwerp	<p>Wat is het probleem?</p> <p>Waarom gaan we ermee aan de slag? Wat is het doel?</p> <p>Wat is de omvang van het verbeteronderwerp?</p>
	Meet de huidige situatie	<p>Doe een nulmeting</p> <p>Hoe groot is het probleem?</p> <p>Welke data zijn er beschikbaar?</p> <p>Welke verbetering streven we na?</p>

Do	Analyseer de oorzaken	Bestudeer de data Wat zegt onderzoek over dit onderwerp?
	Stel een verbetertheorie op	Waar liggen mogelijkheden tot verbetering? Beoordeel good practices op dit gebied
	Test de verbetertheorie	Wat zijn veronderstelde verbeteringen vanuit de literatuur? Wat ga ik/ gaan we implementeren? Welke mogelijke belemmeringen zijn er? Hoe gaan we data verzamelen?
Study	Bestudeer de resultaten	Beoordeel het effect door data te bestuderen Heeft de verbetertheorie gewerkt? Hoe verhouden de data zich tot de nulmeting?
	Standaardiseer de verbetering	Implementeer Hoe kan de verbetering ingevoerd worden in onze dagelijkse praktijk? Hoe communiceren we over de verbeteringen die we ontdekt hebben?
Act	Plan continue verbetering	Verbeterplan Hoe houd ik de verbeteringen vast? Op welk gebied vindt de volgende verbetering plaats?

Opdrachtenbrief leergemeenschap

OMGAAN MET VERSCHILLEN

De context:

Onderzoek door de Inspectie van het Onderwijs wijst uit dat leraren het omgaan met verschillen tussen leerlingen het lastigste aspect vinden van hun werk. De diversiteit tussen leerlingen is immers groot: verschillen in persoonskenmerken, intelligentie, interesse, motivatie, sociale achtergronden enz. maken dat leerlingen ook verschillende leerbehoeften hebben .

Als leraren de verschillen tussen leerlingen beter kunnen herkennen en er beter mee leren om te gaan, kunnen ze beter inspelen op wat leerlingen nodig hebben om hun leerprestaties te verbeteren. Bovendien is het in het kader van het passend onderwijs ook noodzakelijk op een passende wijze in te spelen op wat de leerlingen nodig hebben om hun talenten maximaal te benutten. (*Inspectie van het Onderwijs, 2010; Onderwijsraad, 2011; ministerie van OCW, 2011; OCW, Hoofdlijnenbrief SLOA, 2012-2013*)

Doel van de leergemeenschap een uitbreiding van het handelingsrepertoire ten aanzien van het omgaan met verschillen tussen leerlingen door

- Kennis te nemen van de literatuur en good practices met betrekking tot differentiatie en de betekenis ervan voor het leren van de individuele leerling (daarbij aansluitend op de kennis die er vanuit de lectoraten en onderzoekers bij de partners van de hogescholen en universiteiten wordt ontsloten);
- Didactische vormen ontdekken, ontwerpen en toepassen die in te zetten zijn om excellentie in de onderwijspraktijk te bevorderen (zowel op scholen als op lerarenopleidingen);
- Diverse instructiemethoden te leren hanteren waarbij ook ICT als middel wordt ingezet (zowel op scholen als op lerarenopleidingen);
- Producten op te leveren die bruikbaar zijn voor het dagelijks handelen van de studenten, docenten en opleiders in hun onderwijspraktijk en aansluiten bij hun actuele behoeften (just in time).

Opdracht aan de leergemeenschap:

Op het eind van de projectperiode heeft de leergemeenschap beproefde leerarrangementen die inspelen op de verschillen tussen leerlingen en die op een onderzoeksmatige, opbrengstgerichte manier tot stand zijn gekomen. De werkwijze zorgt ervoor dat er duurzame professionalisering en kennisontwikkeling plaatsvindt en dat de kennis en arrangementen naar andere situaties te vertalen zijn.

De samenstelling:

Johan Stuik, Quirine van Winsen, Joyce Kuypers, Sanne Ritter, Eric van Dooren, Marie José Kuijpers, Harry Havekes, Gonny Schellings, vacature Elzendaalcollege, aanvoerder : Jacques van Meegen

Opdrachtenbrief leergemeenschap

2. OPBRENGST GERICHT WERKEN

De context:

Leraren hebben een belangrijke rol als het gaat om de verbetering van de leerresultaten van hun leerlingen. Dit vergt een systematische en doelgerichte manier van werken, waarbij gestelde doelen, het inzicht in en de analyse van de leerresultaten leiden tot planmatig handelen.

Als leraren de beschikbare data actief leren te gebruiken en ze leren te vertalen naar de vormgeving van hun onderwijs kunnen ze gericht werken aan de verbetering van de leerresultaten van hun leerlingen.

Doelen van de leergemeenschap:

- Beschikbare data leren analyseren en interpreteren;
- Werkwijzen en instrumenten toe leren passen waardoor opbrengstgericht werken met en door leerlingen in de dagelijks praktijk kan worden ingezet (daarbij aansluitend op de kennis die er vanuit de lectoraten en onderzoekers bij de partners van de hogescholen en universiteiten wordt ontsloten);
- Producten opleveren die bruikbaar zijn voor het dagelijks handelen van de studenten, docenten en opleiders in hun onderwijspraktijk en aansluiten bij hun actuele behoeften (just in time)

Opdracht aan de leergemeenschap:

Op het eind van de projectperiode beschikt de leergemeenschap over werkwijzen, instrumenten en producten ten aanzien van opbrengstgericht werken in de klas die in de eigen praktijk beproefd, geëvalueerd en bijgesteld zijn en bruikbaar zijn voor anderen.

De samenstelling: Claire Arts, Natascha van de Weijer, Barbara Sol, Wendy den Teuling en/of Dorien Doornebos, aanvoerder: Jean Wiertz

Opdrachtenbrief leergemeenschap

3. PEDAGOGISCH KLIMAAT

Context: Het is voor de leerlingen belangrijk dat zij de school en de klas ervaren als een veilige en zorgzame leeromgeving. In een goed pedagogisch schoolklimaat kunnen zij zich optimaal ontplooiën te midden van leeftijdgenoten en volwassenen die verbonden zijn met de school.

Leerlingen in het voortgezet onderwijs verkeren in een cruciale fase van hun ontwikkeling: fysiek, cognitief, sociaal-emotioneel, gedragsmatig. Daarom is het belangrijk dat zij zich binnen school optimaal kunnen concentreren op de leerstof en de leertaken. Leraren helpen hen daarbij door adequaat te handelen op pedagogisch-didactisch terrein en door te zorgen voor een sfeer waarin leerlingen en leraren op een respectvolle wijze met elkaar omgaan.

Als ouders betrokken zijn bij de school en bij het leerproces van hun kind kan het kind beter presteren. Voor een deel vallen de rollen van ouders en leraren samen. Ouders hebben een ondersteunende rol richting school, leraren hebben ook een opvoedende taak en daarmee raken ze aan het opvoedingsterrein van de ouders. Door die verbondenheid hebben de school en de ouders elkaar nodig zodat ze samen een goed pedagogisch partnerschap vormen in het belang van de leerlingen.

Doelen van de leergemeenschap:

- Op grond van bestaand onderzoek m.b.t. een goed schoolklimaat kennis en ervaring opdoen ten aanzien van geschikte werkwijze ter bevordering van een goed groepsklimaat en kennis en ervaring op te doen ten aanzien van geschikte vormen om ouders als pedagogische partners te betrekken bij het motiveren en ondersteunen van hun kind(eren) bij de studie;
- In een handleiding effectieve vormen beschrijven waarmee ouders als pedagogische partners betrokken worden bij de ondersteuning van het leerproces van hun hun kind(eren);
- Op grond van bestaande studies t.a.v. het creëren van een veilig leerklimaat kennis en ervaring opdoen ten aanzien van het positief beïnvloeden van groepsdynamische processen in de klas en op school;
- Materialen samenstellen die bruikbaar zijn bij het bespreekbaar maken en het aanpakken van pestgedrag (inclusief het pesten via social media).

Opdracht aan de leergemeenschap: Op het eind van de projectperiode heeft de leergemeenschap op grond van studie en praktijkervaring een handleiding samengesteld die kan worden benut om ouders te betrekken bij de ondersteuning van het leerproces van hun kinderen. Er is tevens beproefd materiaal beschikbaar ter bevordering van een goed groepsklimaat. (Daarin is expliciet aandacht voor pestgedrag inclusief pesten via social media).

De samenstelling: Clemens Geenen, Joris Arts, Johan van Hoof, Safira Snelder, Eric Botermans, Mariëlle Damen of Wendy den Teuling, Jacqueline Gerrits, Arjan Schoonhoven, aanvoerder: Paul Metzemaekers

Opdrachtenbrief leergemeenschap

4. DE SAMENWERKING ROND DE BEGELEIDING VAN BEGINNENDE LERAREN

Context: De start van de loopbaan in het onderwijs vergt veel van beginnende leraren. Van de ene op de andere dag staan ze voor de complexe taak van het leraarschap. Er zijn diverse factoren die de start zo complex maken. Het is belangrijk dat de overgang van de lerarenopleiding naar de eerste baan in het onderwijs op een goede manier begeleid wordt en dat er een doorlopende lijn ontstaat van de opleiding, de initiële, naar de post initiële fase. Zo worden scholen samen met lerarenopleidingen verantwoordelijk voor een succesvolle loopbaan in het onderwijs. Een goede inhoudelijke en didactische voorbereiding en meer aandacht voor het omgaan met verschillen tussen leerlingen en voor opbrengstgericht werken in de klas kan uitval onder starters voorkomen. Dat betekent dat er een goed opgebouwd en samenhangend programma ontworpen moet worden om dit te realiseren.

Doelen van de werkgroep:

- Er is in samenwerking tussen lerarenopleiding en scholen een doorlopende leerlijn van de initiële naar de post initiële fase tot stand gekomen;
- In de doorlopende leerlijn is de verbinding aangebracht tussen de praktijkervaringen en de theorie, zodat de beginnende leraar zijn handelen kan funderen (De affordance – agency-benadering⁴);
- In de doorlopende leerlijn hebben de thema's van het project (opbrengstgericht werken, omgaan met verschillen, tegengaan pestgedrag, en ouderbetrokkenheid) een plaats volgens de affordance – agency-benadering;
- Er is inzicht in een 'effectieve' leeromgeving waarin de beginnende docent in staat gesteld wordt in zijn professionele ontwikkeling de overgang van theorie-gestuurd leren naar praktijkgestuurd leren te maken;
- Er is aanwijsbaar een begeleidingsystematiek tot stand gekomen die gebaseerd is op onderzoeken naar succesvolle inductieprogramma's en inspeelt op de verschillen in leervoorkeuren en ontwikkelingsfasen tussen beginnende docenten (lio– inductie– post-initieel);
- Er is een transparante infrastructuur tot stand gekomen die de samenwerking zichtbaar maakt en die consistent en duurzaam is;
- Er is een kwaliteitszorg tot stand gekomen op basis waarvan verbeteracties worden ingevoerd;
- Beproefde methodieken zijn aantoonbaar geïncorporeerd in het inductieprogramma;
- In het IPB van de scholen is het inductieprogramma geïntegreerd en zijn aanvullende instrumenten opgenomen om de persoonlijke professionele ontwikkeling van beginnende docenten te monitoren.

---

⁴ Onder "affordance" wordt verstaan: het leeraanbod en de uitnodiging die van de werksituatie uitgaat om te leren. Onder "Agency" wordt verstaan: de keuze die de lerende maakt uit de aangeboden leeractiviteiten en die hij ook daadwerkelijk uitvoert. Zie M. Timmermans, De kwaliteit van de opleidingsschool, 2012

Opdracht aan de leergemeenschap:

Over drie jaar beschikken we op grond van beproefde activiteiten over een effectief inductiearrangement op basis waarvan het gedrag van een lio en van een beginnende docent ten aanzien van zijn permanente professionele ontwikkeling te beïnvloeden is en een beginnend docent op onze scholen volwaardig lid van de schoolgemeenschap kan zijn.

De samenstelling: Nicole Donkers, Margot Spanjers , Hans van Oosteren, Theo de Rouw, Annemieke Harbers, Gonny Schellings, Rita Schildwacht of Mariëlle Damen. Aanvoerder: Anita O'Connor

Uitwerking per leergemeenschap

Inrichting werkstructuur (collectief)

Frequentie bijeenkomsten: 10 groepsbijeenkomsten op woensdagmiddagen van 13.30 uur tot 16.30 uur

3 collectieve (sept. 2014- jan en juni 2015)

Duur bijeenkomsten: maximaal 3 uur exclusief voor- en nawerk

Locatie van bijeenkomsten: in principe op de school van de aanvoerder

Ondersteuning van de projectgroep (als procesbegeleiders)

Vorm: collegiaal leren tijdens strategisch overleg bijeenkomsten

Frequentie: 4 keer (19-9-2014, 14-11-2014, 6-2-2015, 5-6-2015)

Onderwerpen:

- leiding geven aan het leren
- Facilitering van het proces
- Commitment verkrijgen en behouden: Ja zeggen = ja doen (van commitment naar eigenaarschap)

Kennisdeling:

Kennisnetwerk via de website

- Verslaglegging
- Kennisconstructie
- Procesevaluatie

Presentatievormen tijdens (collectieve) bijeenkomsten (jan. mei/juni)

Bijeenkomsten met andere AOS'en van OMO op 10 april en vanuit Platform Nijmegen op 16 april

2014-2015 Planning

- Gezamenlijke bijeenkomsten van de leergemeenschappen van **13.30 uur tot 16.30 uur**
- Afrondingsmoment
- Examenperiode
- Kennisdeling AOS-overstijgend

j u g	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni											
	3 1 0	1 7 3	1 8 5	2 9	5 1 2	1 1 2	2 3 0	1 1 7	7 1 4	2 2 1	2 4 1	1 1 8	2 2 5	1 8 1	2 5 2	1 3	2 0	2 7	3 1 0	1 7	2 4

Startbijeenkomst

- Informatie over de achtergronden, doelen van de leergemeenschappen;
- Het digitale kennisnetwerk
- Aan de slag in de leergemeenschappen
  - o Kennismaken
  - o Werkwijze
  - o Afspraken

Wat is het probleem?

Waarom gaan we ermee aan de slag? Wat is het doel?

Kennisdeling over de 4 leergemeenschappen (intern met genodigden)

1. De geformuleerde ambities (in relatie met de opdracht)
2. De verzamelde informatie:
  - Theorievorming
  - Good practices op de scholen bij aanvang van de projecten
  - Interviews e.d.
3. De interpretatie van de verzamelde informatie

Contouren wensen en opzet nieuwe schooljaar

10 april kennisdelingsmoment AOS'en OMO

16 april: kennisdelingsmoment AOS'en van Platform Nijmegen

Kennisdeling over de 4 leergemeenschappen t.a.v. eerste praktijkervaringen in relatie met theorie(in- en extern)

4. Gehanteerde Plan van aanpak
5. Ingezette en/ of uitgevoerde acties
6. Evaluatiepunten

Documenten en (half)producten beschikbaar op digitale kennisnetwerk